

BIOGRAMY POWSTAŃCÓW WARSZAWSKICH

Maciej Bialecki

Stowarzyszenie Pamięci Powstania Warszawskiego 1944

Eugeniusz Kreid (1911–2008) – Powstaniec Warszawski, działacz ludowy, organizator administracji na Ziemiach Odzyskanych i dyrektor naczelny PZU

Słowa kluczowe

Eugeniusz Kreid, Powstanie Warszawskie, Reduta Kaliska, Pomorze Zachodnie, ruch ludowy, Państwowy Zakład Ubezpieczeń, Danuta Affeltowicz

Streszczenie

Eugeniusz Kreid (1911–2008) przed wojną pracował w samorządach Mielca, Gdyni i Warszawy. Brał udział w Powstaniu Warszawskim na Ochocie jako obrońca Reduty Kaliskiej. W 1945 roku wyjechał na Ziemię Odzyskaną, gdzie był bliskim współpracownikiem wojewody szczecińskiego Leonarda Borkowicza. W Szczecinie był działaczem Stronnictwa Ludowego i Polskie-go Stronnictwa Ludowego, brał udział w kampanii wyborczej Stanisława Mikołajczyka do Sejmu Ustawodawczego. Od 1950 roku był działaczem Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Warszawie. W latach 1957–1972 sprawował funkcję dyrektora naczelnego Państwowego Zakładu Ubezpieczeń, w którym zasłużył się jako reformator systemu ubezpieczeniowego w Polsce. W artykule odtworzono też sylwetki uczestników Powstania Warszawskiego Danuty Affeltowicz i Jana Duszy

Eugeniusz Kreid urodził się 8 listopada 1911 roku w kolonii niemieckiej Schönanger, noszącej tę nazwę (odmienianą!) jeszcze w II RP, a dziś nazywającej się Orłów (powiat mielecki)¹. Schönanger była osadą

¹ W. Gąsiewski, *Schönanger – Orłów (kolonia niemiecka Nowe Pławo 1783–1945)*

niemieckich kolonistów, założoną pod koniec XVIII wieku. Kreidowie mieszkali w niej od pokoleń. Prapradziadek Eugeniusza, Franz Michael Kreid urodził się w 1747 roku w Gabsheim (obecnie Nadrenia-Palatynat), gdzie mieszkała jego rodzina. W 1783 roku wyemigrował do Galicji, osiedlając się wraz z żoną, również pochodzącą z Nadrenii, w Schönangrze. Jego syn Krzysztof (pradziadek Eugeniusza) urodził już w Schönangrze między 1783 i 1795 rokiem. Dziadek Eugeniusza, Franciszek Kreid (w dokumentach imię już nie Franziskus, lecz spolszczone Franciscus) urodził się też w Schönangrze, w 1834 roku, i w tej miejscowości znalazł żonę Małgorzatę Wendeker. Jednym z ich synów był Edward, ojciec naszego bohatera, urodzony 1 lipca 1876 roku w Schönangrze, który z wyuczonego zawodu był rzeźnikiem. W 1899 roku ożenił się z Emilią Gröle, urodzoną 20 listopada 1880 roku w przysiółku Sadkowa Góra-Uście. Oboje młodzi pochodzili z tej samej parafii i w niej odbył się ślub, w kościele pw. św. Mikołaja w Borowej. Mieli ośmioro dzieci, urodzonych pomiędzy 1900 a 1922 rokiem. Edward dwukrotnie, w 1907 i w 1913 roku, wyjeżdżał do pracy w USA. Za drugim razem na dłużej: w 1918 roku odbył służbę wojskową w US Army. W 1926 roku ostatecznie wyemigrował na drugą półkulę, do Argentyny. Zmarł w Buenos Aires około 1960 roku. Jego żona Emilia z dziećmi pozostała w kraju. Zmarła w Mielcu 9 lipca 1964 roku². Jeden z jej synów (Eugeniusz) był wtedy dyrektorem naczelnym PZU, inny (Franciszek) emerytowanym powiatowym komendantem straży pożarnych w Mielcu, a najmłodszy (Władysław) wicedyrektorem Zjednoczenia Przemysłu Muzycznego w Warszawie³.

Kuzynami Kreidów byli, mieszkający w odległości 40 km, pod Tarnobrzegiem, bracia Dorożyńscy⁴, żołnierze Wojska Polskiego i Armii Krajowej, bohaterowie innego artykułu autora⁵. Najmłodszy z nich, Antoni Dorożyński był o osiem lat starszy od Eugeniusza.

Plawo i Wola Pławska (wsie królewskie) ze słownikiem biograficznym mieszkańców oraz z Metrykami Józefińskimi z 1787 r. i mapami katastralnymi z 1850 r., Studio Wizualne Mielec, Mielec 2024.

² Dane genealogiczne w tym akapicie za: Verein für Computergenealogie, <https://gedbas.de/> [dostęp: 18.07.2025].

³ J. Witek, *Encyklopedia miasta Mielca*, <https://encyklopedia.mielec.pl/?p=4119> [dostęp: 18.07.2025].

⁴ Emilia Kreid i matka braci Dorożyńskich Zuzanna z domu Gröle były siostrami, córkami Adama Gröle i Marianny Prezent.

⁵ M. Bialecki, *Dorożyńscy*, „Powstaniec Warszawski. Biuletyn Informacyjny Związku Powstańców Warszawskich” 2020, t. 28, nr 3, s. 60–76.

Eugeniusz ukończył w Schönangrze w 1922 roku szkołę ludową. Po dwóch latach przerwy – spowodowanej trudnościami materialnymi – zdał egzamin wstępny do VII klasy szkoły powszechnej w Mielcu, którą ukończył i we wrześniu 1925 roku wstąpił do Państwowego Gimnazjum Męskiego im. Stanisława Konarskiego (typu humanistycznego) w Mielcu (do tego gimnazjum wcześniej uczęszczali bracia Dorożyńscy). Wtedy też rodzina przeprowadziła się do Mielca. Eugeniusz był bardzo dobrym uczniem, ale z powodu zatargu z profesorem, Władysławem Kanią, musiał powtarzać VI klasę. Był wszechstronnie aktywny: w VII klasie był wiceprezesem kółka fizyczno-matematycznego, gdzie wygłosił referat o liczbach rzeczywistych, i sekretarzem kółka krajoznawczego. Uczestniczył też w pracach naukowych humanistów: wygłosił referat „Bona, królowa polska, w historii a w literaturze”⁶. Należał do harcerstwa. Był także popularnym mówcą: w 1933 roku na zjeździe absolwentów gimnazjum z okazji dwudziestolecia matury to on przemawiał w imieniu ówczesnych uczniów⁷. Podczas uroczystości 3 Maja w 1933 roku pod pomnikiem Jana Kilińskiego w Mielcu, zbulwersowany tym, że profesor Kania w swoim wystąpieniu nie nawiązał do sytuacji w hitlerowskich Niemczech, spontanicznie wygłosił płomienne przemówienie zakończone okrzykiem: „Precz z Hitlerem, precz z nazizmem, precz z antysemityzmem!”⁸.

W czerwcu 1933 roku ukończył gimnazjum i zdał egzamin dojrzałości typu humanistycznego z wynikiem bardzo dobrym z wszystkich przedmiotów. W tym samym roku wstąpił do Wyższego Studium Handlowego w Krakowie, ale nie ukończył go. Przyczyny były głównie finansowe: 2 kwietnia 1934 roku ożenił się bowiem w Mielcu z Marią Rozalią (zwaną Rysią) Ziembą, urodzoną 4 września 1913 w Rzochowie (obecnie w granicach Mielca), a 10 lipca 1935 roku urodził im się syn Jerzy.

Szukając pracy, od 1934 roku Eugeniusz miał się różnych zajęć w starostwie w Mielcu. Był pomocnikiem referenta w Zarządzie Dróg Wydziału Powiatowego, a od 1 sierpnia 1934 do 15 sierpnia 1935 roku

⁶ *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. St. Konarskiego (Typu humanistycznego) w Mielcu za rok szkolny 1931/32*, s. 69–71. Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa, <https://pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication/1719/edition/1618?language=pl> [dostęp: 18.07.2025].

⁷ Podanie Kreida do Komisarza Rządu RP z 31 października 1935, Archiwum Państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni, sygn. 93/682/0/-/811.

⁸ Maszynopis Eugeniusza Kreida, archiwum rodzinne Piotra Kreida.

pracował jako kierownik biura pomocy w Powiatowym Komitecie Powodziowym. Kierował rozdziałem słomy, siana, narzędzi rolniczych, zboża na siew i drzewa opałowego pomiędzy poszkodowane powodzią wsie. Od sierpnia do listopada 1935 roku prowadził, kolejno: lustrację upraw pod kątem raka ziemniaczanego oraz akcję zakładania sadów.

Przewodniczącym Powiatowego Komitetu Powodziowego w 1934 roku był Jan Skrzypek (1890–1981), którego w działaniach na rzecz powodziian wspierała żona Celina (1896–1980)⁹. Kreid zaprzyjaźnił się z nimi – Skrzypkowie zostali nawet rodzicami chrzestnymi jego syna. Jan Skrzypek był działaczem ludowym: w latach 1928–1930 prezesem Zarządu Powiatowego Stronnictwa Ludowego „Piast”, a w latach 1945–1948 działał w Polskim Stronnictwie Ludowym i PSL „Nowe Wyzwolenie”. W 1948 roku został aresztowany przez UB, co zakończyło jego karierę polityczną i zawodową.

Nie wiemy dokładnie, kiedy Eugeniusz związał się z ruchem ludowym, ale prawdopodobnie nastąpiło to właśnie wtedy, w pierwszej połowie lat trzydziestych¹⁰, pod wpływem Jana Skrzypka. Natomiast Celina Skrzypek znała dobrze pochodzącego z Mielca Franciszka Sokoła (1890–1956), Komisarza Rządu w Gdyni w latach 1933–1939¹¹, niezwiązanego z ruchem ludowym, któremu zaprotegowała szukającego pracy młodego człowieka. Franciszek Sokół, absolwent tego samego gimnazjum, mógł nawet pamiętać Kreida ze zjazdu absolwentów, na którym Eugeniusz przemawiał (patrz wyżej), i do prośby odniósł się życzliwie.

W listopadzie 1935 roku Kreid wyjechał z rodziną do Gdyni. Został zatrudniony w Wydziale Ogólnym Komisariatu Rządu. Początkowo, w okresie próbnym, w referacie ogólnym (13 listopada 1935–7 stycznia 1936) i sekretariacie osobistym Komisarza (8 stycznia–18 lutego 1936),

⁹ J. Witek, *Encyklopedia miasta Mielca*, <https://encyklopedia.mielec.pl/?p=4092> [dostęp: 18.07.2025].

¹⁰ Związek Kreida z ruchem ludowym przed wojną sugeruje Kozłowski (K. Kozłowski, *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945–1955*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa–Szczecin 2000, s. 58). Wojciechowska napisała, że w kwietniu 1945 r. Aleksander Kaczocha-Józefski „zwerbował w Warszawie aktywnego członka SL” (J. Wojciechowska, *Ruch ludowy na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1949*, Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy, Koszalin 1977, s. 44).

¹¹ J. Witek, *Encyklopedia miasta Mielca*, <https://encyklopedia.mielec.pl/?p=4092> [dostęp: 18.07.2025].

a od 19 lutego 1936 do 31 maja 1938 roku w referacie gruntowym jako referent zajmujący się przewłaszczeniami. Okazało się jednak, że nadmorski klimat sprzyja rozwojowi choroby płuc Rysi, i w 1938 roku Kreidowie postanowili wyjechać do Warszawy.

Franciszek Sokół, nadal mu życzliwy, udzielił Kreidowi urlopu bezpłatnego na czas szukania stałej pracy (1 czerwca–30 września 1938). Co więcej, wsparł go rekomendacjami i 1 września 1938 roku Kreid został zatrudniony w Zarządzie Miejskim w Warszawie, początkowo w Biurze Spraw Terenowych¹².

W pierwszym okresie w Warszawie Kreidowie mieli poważne kłopoty finansowe, związane z wydatkami na leczenie Rysi. Zamieszkali na parterze drewnianej willi w podwarszawskiej miejscowości Wesoła, blisko linii kolejowej do stolicy. Dopiero uzyskanie w listopadzie 1938 roku odszkodowania za wywłaszczenie na rzecz Skarbu Państwa w związku z budową Centralnego Okręgu Przemysłowego nieruchomości należącej do Rysi (około 6 500 zł) zmieniło sytuację. Wynajęli wygodne mieszkanie na Ochocie, przy ul. Lelechowskiej 14, i sprowadzili z Mielca pomoc domową Monikę. Eugeniusz zaczął studiować na Wydziale Prawa i Ekonomii Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie.

Zaczęła się wojna. Kreid, mający kwalifikację wojskową „zaliczony do pospolitego ruszenia z bronią”¹³, na apel pułkownika Umiastowskiego wyruszył ze stolicy na wschód. Dotarł aż do miasteczka Maniewicze na Wołyniu. Zaraz po 17 września przedarł się przez Brześć i Lublin do Mielca, gdzie od czasu przedwojennych wakacji przebywała Rysia z synem. Wrócił do Warszawy, a gdy okazało się, że ich mieszkanie nie jest zniszczone, dołączyła do niego reszta rodziny.

Od stycznia 1943 roku Kreid był członkiem AK ps. „Genek”. Jako swój przydział podał w 1969 roku „Korpus Ochrony Powstania AK”. Nazwa taka w piśmiennictwie nie występuje, potwierdził ją jednak major Michał Golański ps. „Mig” (25 września 1902–17 września 1973), kierownik komórki „P” (Poczta), która była częścią wywiadu Okręgowej Delegatury Rządu Warszawa-Miasto. Według relacji Golańskiego, Kreid ściśle z nim współdziałał: przekazywał ostrzeżenia osobom zagrożonym donosami do Gestapo, przychwytywanymi przez „P” na pocztach, oraz

¹² Archiwum Państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni, sygn. 93/682/0/-/811.

¹³ Zaświadczenie wojskowe nr 373/33, Archiwum Państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni, sygn. 93/682/0/-/811.

uczestniczył w dochodzeniach autorstwa donosów. „Wykazał wiele pomysłowości i odwagi w pełnej zagrożenia akcji ratowania członków ruchu oporu i cywilnych mieszkańców dzielnicy” – napisał o Kreidzie¹⁴.

Przede wszystkim „Genek” zajmował się przygotowywaniem i ochroną miejsc szkoleń i odpraw dowództwa AK. Wiadomo, że dzielnica, w której mieszkał – Ochota, była najczęstszym miejscem pobytu i spotkań kierownictwa konspiracji¹⁵. Zadania, które wykonywał podczas okupacji, potwierdzają, że był członkiem Wojskowej Służby Ochrony Powstania AK, a nazwa ta w relacjach Kreida i Golańskiego – po niemal 30 latach od wydarzeń, w których uczestniczyli – musiała po prostu zostać zniekształcona¹⁶.

W Zarządzie Miejskim Kreid pracował do Powstania. Podczas okupacji pensja referenta jednak nie wystarczała i dorabiał domową produkcją zabawek. Wspólnie z zaprzyjaźnionym sąsiadem Janem Zipperem¹⁷

¹⁴ *Oświadczenie świadka* z 12 czerwca 1969 r., archiwum zakładowe Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, sygn. W-38545. O Golańskim: Muzeum Powstania Warszawskiego, *Powstańcze Biogramy* (dalej: PB), <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/michal-golanski,14426.html> [dostęp: 18.07.2025]; *Cmentarz Wojskowy na Powązkach*, kwatera II C 28, rząd 5, miejsce 4.

¹⁵ J. Wroniszewski, *Ochota 1939–1945*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1976, s. 371–374.

¹⁶ Drugim świadkiem Kreida w ZBoWiD był podporucznik AK (przed wojną plutonowy podchorąży) Józef Bekasiak ps. „Łysek” (11 marca 1914–22 czerwca 1993), członek Kwatery Głównej Szarych Szeregów kryptonim „Pasięka”, a podczas Powstania Warszawskiego żołnierz 160 plutonu 1 kompanii 3 batalionu pancernego AK „Golski” (PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/jozef-bekasiak,2559.html> [dostęp: 18.07.2025]). On również podaje nazwę „Korpus Ochrony Powstania AK grupa Ochota”. W swojej relacji opisuje cały przebieg służby Kreida, której nie mógł być naocznym świadkiem, co sprawia wrażenie, iż przekazuje tylko relację samego Kreida (*Oświadczenie świadka* z 12 czerwca 1969 r., archiwum zakładowe UdSKIOR, sygn. W-38545).

¹⁷ Kreid zapisał w relacji dla ZBoWiD nazwisko sąsiada „Zieper”, ale na pewno chodzi o Jana Zippera (21 kwietnia 1911–27 kwietnia 1975), artystę malarza i nauczyciela (*Jan Zipper*, <https://kolekcja.galeriabielska.pl/pl/artysci/1630/jan-zipper> [dostęp: 6.07.2025]). W 1943 r. Zipper zamieścił ogłoszenie, z którego wynika, że był sąsiadem Kreida: „Lehrer-Legitimation, ausgestellt von der Stadtschule in Warschau auf den Namen Jan Zipper, Lelechowska 14/6, ist in Verlust geraten” [„Legitymacja nauczycielska wydana przez Szkołę Miejską w Warszawie na nazwisko Jan Zipper, Lelechowska 14/6, została zagubiona”] („Warschauer Zeitung” 1943, nr 253, s. 6). Dzięki temu odkryciu autor dotarł do syna Jana Zippera.

– artystą plastykiem, wycinał i montował elementy z drewna i dykty, które następnie malowała Rysia.

Pracując w Wydziale Finansowym magistratu, mógł dokonać dla AK wymiany dużej liczby przedwojennych banknotów (była to kasa twierdzy Modlin) na pieniądze obowiązujące w Generalnym Gubernatorstwie, czyli „młynarki”. Dzięki temu, że dysponował przepustką do getta (doręczał wezwania podatkowe), zaangażował się w pomoc Żydom, m.in. przemycał do getta żywność (masło), w drugą stronę przemycał kosztowności (wielki brylant), wyprowadził sześć osób na stronę aryjską i przez pół roku przechowywał w mieszkaniu kolejno kilka trzyosobowych rodzin żydowskich (z dzieckiem). To ostatnie było możliwe do czasu donosu sąsiada, który na szczęście trafił na przyzwoitego granatowego policjanta, a ten ostrzegł Kreidów¹⁸. Kreid brał też udział w kolportażu prasy podziemnej.

W roku 1943 bądź 1944 na prośbę kuzyna Antoniego Dorożyńskiego, teraz kapitana „Michała” – oficera w sztabie VII Obwodu „Obroża” (powiat warszawski) Okręgu Warszawa AK, Kreid udostępniał mieszkanie przy Lelechowskiej na spotkania dowództwa/sztabu AK. Spotkania odbyły się bodaj trzy. Podczas ostatniego, z udziałem m.in. pułkownika Antoniego Chruściela ps. „Monter” i generała Tadeusza Komorowskiego ps. „Bór”, budynek otoczyły oddziały Schupo – policji zajmującej się prewencją (w odróżnieniu od policji kryminalnej Kripo i politycznej Gestapo), co w razie wpadki nie zrobiłoby oczywiście oficerom AK różnicy. Ale różnica była. Okazało się, że Niemcy poszukiwali mieszkających tam wcześniej bimbrowników. Dzięki zimnej krwi i znajomości niemieckiego Kreida oraz... łapówki w postaci dziecięcych zabawek policjanci zadowolili się ustnym wyjaśnieniem, nie zaglądając do wszystkich pokoiów, w jednym z których przebywało dowództwo AK. Więcej zebrań AK na Lelechowskiej już jednak nie było¹⁹.

Gdy zaczęło się Powstanie Warszawskie, Kreid razem Janem Zipperem zorganizował oddział złożony z żołnierzy Obwodu AK „Grzymała” z okolic ul. Białobrzeskiej i Opaczewskiej, którzy nie wycofali się do Lasów Chojnowskich²⁰, oraz z więźniów zbiegłych z więzienia moko-

¹⁸ Maszynopis Eugeniusza Kreida, archiwum rodzinne Piotra Kreida.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Nocą z 1 na 2 sierpnia żołnierze IV Obwodu Okręgu Warszawa AK, dowodzeni przez komendanta Obwodu ppłk. Mieczysława Sokołowskiego ps. „Grzymała”,

towskiego przy ul. Rakowieckiej²¹. Po wyparciu przez Niemców z punktu oporu w budynku Szkoły Fundacji im. Wandy Szachtmajerowej przy ul. Radomskiej (róg ul. Białobrzeskiej), oddziałek 3 sierpnia nad ranem przeniósł się do Fabryki Wyrobów Tytoniowych Państwowego Monopolu Tytoniowego przy ul. Kaliskiej 1, gdzie w kwartale ulic Kopińska – Grójecka – Niemcewicza – Szczęśliwicka powstał punkt oporu, nazywany Redutą Kaliską²², i oddał się do dyspozycji dowództwa Reduty²³.

„Genek” do upadku Reduty Kaliskiej (czyli prawdopodobnie do 10 sierpnia) brał udział w walkach w tym rejonie. Uczestniczył w akcji odbicia z rąk oprawców RONA grupy mieszkańców ul. Sękocińskiej. Został wzięty do niewoli na ul. Joteyki. Razem z Zipperem uciekł z pociągu wiozącego więźniów. Ukrywali się w rejonie Grodziska Mazowieckiego i dotarli do Złakowa Kościelnego (pow. łowicki), gdzie obaj odnaleźli swoje rodziny, które przeszły przez Dulag 121 w Pruszkowie. Mieszkali u rodziny Kremky.

Kreid pozostał w Złakowie do przejścia frontu, prowadząc tajne nauczanie dla młodzieży w wieku licealnym, ale już w lutym 1945 roku wrócił do Warszawy i do pracy w Zarządzie Miejskim – jako kierownik Sekcji Ogólnej Wydziału Pomiarów.

Wstąpił do Stronnictwa Ludowego („lubelskiego”). Na tę i na kolejne związane z polityką decyzje na pewno miał wpływ Roman Gesing (1903–1975) – podobnie jak Kreid mieszkaniec Schönangra, pochodzenia niemieckiego, polityk SL i ZSL, zaraz po wojnie wojewoda rzeszowski, a w latach 1961–1970 minister leśnictwa i przemysłu drzewnego²⁴.

przeszli do Lasów Chojnowskich (PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/mieczyslaw-sokolowski,41501.html> [dostęp: 18.07.2025]).

²¹ PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/eugeniusz-kreid,24436.html> [dostęp: 18.07.2025]; wg tego źródła oboczności pseudonimu Kreida: „Geniek”, „Gentek”.

²² J. Wroniszewski, *IV Obwód Armii Krajowej Ochota Okręg Warszawa*, LAM, Warszawa 1997, s. 216–223.

²³ *Deklaracja członkowska ZBoWiD z 12 czerwca 1969 r.*, archiwum zakładowe UdSKIOR, sygn. W-38545.

²⁴ Roman Gesing był działaczem SL już przed wojną, natomiast nie mógł mieć bezpośredniego wpływu na wstąpienie Kreida wiosną 1945 r. do „lubelskiego” SL, gdyż dopiero po kwietniu 1945 r. wrócił do kraju z obozu koncentracyjnego (*Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego. Makieta*, red. J. Dancygier et al., Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1989, s. 122).

W pierwszych dniach kwietnia 1945 roku Kreid wraz z grupą operacyjną sformowaną przez działacza SL Aleksandra Kaczochę-Józefskiego wyjechał do Poznania, gdzie początkowo miała mieścić się siedziba Pełnomocnika Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej na Okręg III Pomorze Zachodnie. Kaczocha-Józefski miał z sobą nominację na Pełnomocnika na Pomorze Zachodnie, ale po drodze otrzymał awans na wiceministra w Warszawie – i nawet nie dotarł do Szczecina. 14 kwietnia pełnomocnikiem, a potem wojewodą szczecińskim, został mianowany ppłk Leonard Borkowicz (1912–1989)²⁵ – niewątpliwie komunista współodpowiedzialny za budowę totalitarnego ustroju w Polsce, a zarazem postać zgoła sienkiewiczowska, z rozmachem i charyzmą kierujący odbudową i zasiedlaniem województwa, prowadzący otwartą politykę kadrową, która frustrowała jego towarzyszy partyjnych²⁶.

Kaczocha-Józefski mianował 6 kwietnia Kreida naczelnikiem Wydziału Samorządowego Urzędu Pełnomocnika Rządu²⁷. Już 14 kwietnia Kreid, jako kwatermistrz grupy operacyjnej, pojechał do Piły, która miała być tymczasową siedzibą polskich władz Pomorza Zachodniego. Od początku zajmował się organizacją administracji państwowej – w ciągu miesiąca zorganizował wszystkie urzędy pełnomocników powiatowych (starostwa)²⁸. Dla powiatowych i gminnych rad narodowych na terenie województwa przygotowywał zaopatrzenie, szkolenia, zajmował się także obsadą personalną urzędów w terenie. Miał sporą władzę. „Mając 33 lata trząśłem samorządem województwa o 44 powiatach. Przepisy własne wydawałem” – wspominał Kreid²⁹.

To zapewne Kreidowi osadnicy-żołnierze z wileńskiego oddziału AK zawdzięczają, że nazwę podszczecińskiej wsi Klein Reinkendorf,

²⁵ K. Rembacka, *Komunista na peryferiach władzy. Historia Leonarda Borkowicza (1912–1989)*, Instytut Pamięci Narodowej, Szczecin–Warszawa 2020.

²⁶ M. Białecki, *Powstańcy warszawscy – twórcy lokalnych elit Ziemi Odzyskanych na przykładzie Szczecina*, [w:] *Dziś idę walczyć, Mamo... 78. rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego*, red. B. Michalec, T. Skoczek, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości, Warszawa 2022, s. 101–124.

²⁷ Urząd Pełnomocnika Rządu nazywano również Urzędem Okręgowym; Urząd Wojewódzki powstał dopiero 28 czerwca 1946 r.

²⁸ E. Kreid, *Opowiadanie pioniera*, „Chłopi i Państwo” 1948, nr 35, s. 4.

²⁹ W. Dziecioł, „Dobrze pełniłem służbę, darmo pieniędzy nie brałem...”. Rozmowa z Eugeniuszem Kreidem, Dyrektorem Naczelnym Państwowego Zakładu Ubezpieczeń w latach 1957–1972, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2002, nr 7–8, s. 80–83.

w której się osiedlili, udało im się zmienić na Akowo. Nikogo to w 1946 roku nie zakłuło w oczy. Dopiero w kilka miesięcy po wyjeździe Kreida do Warszawy nazwę wsi trzeba było zmienić na Warzymice³⁰.

W Pile w święto 3 Maja 1945 roku Kreid wziął udział w pierwszej polskiej Mszy św. w uprzątniętym z gruzów kościele, zakończonej odśpiewaniem *Boże, coś Polskę*, a już następnego dnia wyjechał z kierownictwem urzędu do Szczecina, gdzie zaczął urządzać siedzibę władz województwa.

Rankiem 15 maja w Szczecinie Borkowicz otrzymał wezwanie do Warszawy na nagłą odprawę. Gdy udał się na lotnisko wojskowe w Stargardzie (wówczas Starogród), sowiecki komendant wojenny miasta zaczął nalegać na opuszczenie Szczecina przez pozostałych polskich wyższych urzędników. Zastępcą Borkowicza wydał wobec tego Kreidowi pełnomocnictwo do kierowania urzędem i zaczął przygotowywać wyjazd³¹. Tymczasem Borkowicz – który w związku ze złą pogodą wciąż oczekiwał na lot – nieoczekiwanie wrócił na chwilę do miasta i w swoim stylu „zwymsłał kogo należało”, zabraniając komukolwiek ruszać się ze Szczecina. Następnego dnia rano jednak wrócił specjalnym samolotem z Warszawy z poleceniem wyjazdu ze Szczecina wszystkich pracowników urzędu wojewódzkiego. Alianci zdecydowali, że tak ma być do czasu przesądzenia przynależności państwowej miasta.

Urzednicy wyruszyli 200 samochodami do Stargardu, gdzie ogromniszczeń nie pozwalał zatrzymać się na dłużej, a stamtąd – już pięćdziesięciowagonowym pociągiem – do Koszalina, który do lutego 1946 roku stał się stolicą Pomorza Zachodniego. Kreid był kierownikiem tego transportu.

Podczas przeprowadzki Kreid odmówił przyznania oficerom Urzędu Bezpieczeństwa dodatkowego wagonu na urządzenie dancingu. Ci zemścili się na nim, aresztując go pod zarzutem, że w czasie wojny był konfidentem Gestapo. Nie pomogły świadectwa ludzi znających go z Warszawy. Ubecy zamknęli go w wagonie i szykanowali drobnymi przykrościami. Borkowicz dowiedział się o tym dopiero w Koszalinie.

³⁰ *Encyklopedia Pomorza Zachodniego*, <https://pomeranica.pl/wiki/Warzymice> [dostęp: 18.07.2025].

³¹ Według szczegółowych wspomnień ówczesnego prezydenta Szczecina Piotra Zaremby te dramatyczne wydarzenia miały miejsce we wtorek 15 maja (P. Zaremba, *Wspomnienia prezydenta Szczecina 1945–1950*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1980, s. 136–137), jednak pełnomocnictwo dla Kreida podpisane przez zastępcę pełnomocnika Jana Kaniewskiego ma datę 14 maja 1945 r. (archiwum rodzinne Piotra Kreida).

Nakazał natychmiast uwolnić Kreida, a w trakcie interwencji adiutant Borkowicza podporucznik Witold Duniłowicz (William Dunwill) pobił dwóch ubeków, którzy wystąpili z fałszywymi oskarżeniami. Duniłowicz miał potem z tego powodu przykrości w UB³², a Borkowicz bojkotował przez kilka miesięcy zebrania władz partyjnych³³.

Kreid cieszył się osobistym zaufaniem Borkowicza do tego stopnia, że nie zawsze nawet był lojalny wobec własnego stronnictwa. Wojewoda widział, że może na nim polegać. Kiedyś wysłał go, razem z prezydentem Szczecina Piotrem Zarembą, po pieniądze do Ministerstwa Ziem Odzyskanych do Warszawy. Przyjął ich wiceminister Władysław Wolski, stary KPP-owiec. „Do cholery jasnej, co wy sobie myślicie, będziecie tu grzać krzesła, a my będziemy się z ludźmi mordować!” – walnął podobno pięścią w stół Kreid. Zaremba uciekł z gabinetu, ale Kreid dofinansowanie uzyskał³⁴. Mimo zaufania wojewody, Kreid jako działacz SL nie był w urzędzie o wszystkim informowany³⁵.

Jeszcze w Pile doszło do pierwszych organizacyjnych działań partyjnych. W dniu 16 kwietnia 1945 roku powstała Wojewódzka Komisja Porozumiewawcza, w której skład weszło po dwóch przedstawicieli PPR, PPS i SL. Jednym z tych przedstawicieli SL był Eugeniusz Kreid.

³² W. Dunwill, *Trzy kolory mojego życia*, Żydowski Instytut Historyczny IN-B, Warszawa 2000, s. 182–183. O samym pobiciu funkcjonariuszy Dunwill nie wspomina.

³³ Pobici zostali sierżant UB P Bolesław Rozenbaum ur. 15 maja 1925 r., który potem został szefem stołówki WUBP w Koszalinie (Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa, *Biuletyn Informacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej*, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/70689> [dostęp: 18.07.2025]), i milicjant Kobrzyński. Wg niektórych relacji Borkowicz kazał ich oddać pod sąd polowy, a wg Kreida to sam Borkowicz pobił wtedy komendanta UB. Z życiorysu Borkowicza wynika, że to ostatnie nie byłoby niemożliwe, ale autor uznał za najbardziej wiarygodne źródło protokół z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Okręgowego PPR zawierający zarzuty wobec ppor. Duniłowicza, który rzeczywiście miał później kłopoty z UB (K. Rembacka, „...winnych oddam pod sąd polowy”. *Relacje pomiędzy polską administracją publiczną a aparatem bezpieczeństwa na Pomorzu Zachodnim w 1945 r.*, [w:] *Aparat Bezpieczeństwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956. Organizacja – ludzie – działalność*, red. M. Semczyszyn, Z. Stanuch, Instytut Pamięci Narodowej, Szczecin 2021, s. 85–110).

³⁴ W. Dzięcioł, op. cit.

³⁵ K. Kozłowski, *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945–1955*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa–Szczecin 2000, s. 99.

W czerwcu 1945 roku Kreid został członkiem Tymczasowego Zarządu Okręgowego SL w Koszalinie. Siedziba Zarządu mieściła się do lutego 1946 roku w Koszalinie. W sierpniu 1945 roku Komisja Porozumiewawcza powołała czteroosobowy (PPR, PPS, SL i SD) Komitet Organizacyjny Okręgowej Komisji Związków Zawodowych dla Pomorza Zachodniego, którego Kreid został wiceprzewodniczącym³⁶.

Po tzw. rozłamie w ruchu ludowym, będącym w istocie przejściem większości działaczy ludowych z „lubelskiego” SL do „mikołajczykowskiego” Polskiego Stronnictwa Ludowego, na pierwszym zjeździe PSL w Koszalinie 12 grudnia 1945 r. Kreid został wybrany II wiceprezesem Zarządu Wojewódzkiego³⁷. Był jednym z liderów przechodzenia ludowców do PSL, które na Pomorzu Zachodnim – mimo represji wobec przechodzących – miało charakter masowy. Funkcjonariusze bezpieczeństwa, którzy chętnie doszukiwali się prowodyrów przybyłych z zewnątrz, w meldunku przesłanym do V Departamentu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego dużą rolę w zorganizowaniu PSL przypisali trzem miejscowym działaczom SL, w tym Eugeniuszowi Kreidowi³⁸. Zachował się opis incydentu kampanijnego z udziałem Kreida³⁹:

31 marca 1946 roku przy kościele Królowej Korony Polskiej w Szczecinie Komitet Miejski PSL zorganizował odczyt z cyklu: PSL a dzisiejsza rzeczywistość. Odczyt wygłosił znany działacz PSL na Pomorzu Zachodnim – Eugeniusz Kreid. W trakcie jego wystąpienia obecni na sali członkowie PPR, ZWM pozwalali sobie na nieprzyjemne uwagi i okrzyki o treści: *Oddajcie złoto!, Precz z PSL!, Precz z Mikołajczykiem!* itp. Wypowiadano niecenzuralne słowa, grożono pobiciem itp. Bojówka PPR zniszczyła dekorację sali. Obecni na sali funkcjonariusze MO i UB nie reagowali na chuligańskie zachowania prowokatorów.

³⁶ J. Wojciechowska, op. cit.; M. Ryś, *Stronnictwo Ludowe na Pomorzu Zachodnim wiosną i latem 1945 roku*, „Słupskie Studia Historyczne” 1997, nr 5, s. 177–200.

³⁷ 12 grudnia 1945 r. Kreid został wybrany II wiceprezesem tymczasowego ZW PSL. 5 stycznia 1946 r. odbyły się w Koszalinie w oddzielnych lokalach dwa zjazdy wojewódzkie ludowców, SL i PSL (W. Burger, *Ruch ludowy na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1970*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1978, s. 27, 39). Kreid na zjeździe zachował funkcję II wiceprezesa ZW PSL.

³⁸ M. Ryś, *Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim w 1945 roku*, „Zeszyty Wiejskie” 2003, t. 7, s. 175–194.

³⁹ S. Łach, *Represje władz wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947*, „Słupskie Studia Historyczne” 2001, nr 9, s. 177–196.

Wobec działaczy PSL postępowano nieraz brutalnie, a urzędników państwowych usiłowano namawiać do powrotu do SL⁴⁰. W przypadku Kreida nie odniosło to skutku, zapewne dzięki opiece Borkowicza. Kreid wspominał tę opiekę tak:

[Borkowicz] był przyzwoitym człowiekiem i jak mógł, chronił ludzi przed UB. Byłem chyba jego pupilem, mimo że staliśmy na dwóch krańcowych pozycjach politycznych. Wielu moich kolegów ucierpiało, nerki im poodbijali. Mnie też, bywało, wzywali po nocach do UB, ale Borkowicz nade mną czuwał, mnie nie wolno było tknąć. To mi potem powiedzieli – żeby nie Borkowicz, to byś pan nerki stracił⁴¹.

Funkcję naczelnika Wydziału Samorządowego Kreid pełnił do 16 czerwca 1946 roku, gdy został powołany na członka Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie i zatrudniony jako dyrektor Biura Prezydialnego WRN⁴². Autorka biografii Borkiewicza twierdzi, że odejście Kreida z urzędu wojewódzkiego nastąpiło pod presją Gomułki, żądającego w 1946 roku eliminacji z urzędów działaczy PSL⁴³. Według Borkowicza było jednak inaczej:

Kiedys Gomułka przyjechał do mnie (...) „Co wam szkodzi wyrzucić takiego na przykład peeselowca Kreida. Nie potrzeba nam naczelników peeselowców, a poza tym żadnego samorządu robić nie będziemy. Co wam szkodzi powiedzieć milicji, żeby co noc przyszła do niego, zrobiła rewizję, bo np. gdzieś włamano się do kiosku. Zaręczam wam, że on po dwóch tygodniach sam stąd wyjedzie”. Nie zrobiłem tego⁴⁴.

⁴⁰ A. Wierzchowska, *Urząd Wojewódzki w Szczecinie w „akcji przygotowawczej” przed referendum i wyborami do Sejmu Ustawodawczego*, [w:] *Wybory i referendum w PRL*, red. S. Ligarski, M. Siedziako, Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Szczecinie, Szczecin 2014, s. 69–92.

⁴¹ A. Maciejowska, *Odchodzę z życia*, „Odra” 1996, t. 36, nr 12, s. 8–17.

⁴² Data 16 czerwca widnieje na *Zaświadczeniu* z 28 grudnia 1948 r. wydanym przez Wojewodę Szczecińskiego (archiwum rodzinne Piotra Kreida). Wg: W. Burger, op. cit., s. 151, i innych opracowań, inauguracyjne posiedzenie WRN, podczas którego wybrano Prezydium WRN z m.in. Kreidem, odbyło się 14 czerwca 1946 r.

⁴³ K. Rembacka, *Komunista...*, op. cit., s. 336.

⁴⁴ A. Maciejowska, op. cit.

W tym samym czasie (druga połowa 1946 roku) Borkowicz usunął z urzędu m.in. siedmiu starostów, 35 burmistrzów i 42 wójtów z PSL⁴⁵.

O ile w akcji przedreferendalnej w 1946 roku Kreid nie odegrał kluczowej roli – był tylko zastępcą członka Komisji Okręgowej⁴⁶, to w wyborach do Sejmu Ustawodawczego 19 stycznia 1947 roku był pełnomocnikiem wyborczym listy PSL w okręgu nr 29, czyli w Szczecinie⁴⁷. Liderem tej listy był sam prezes PSL i wicepremier Stanisław Mikołajczyk.

Mimo iż nawet według oficjalnych wyników w Szczecinie 40% osób w referendum, które odbyło się zaledwie pół roku wcześniej, zagłosowało zgodnie z zaleceniem PSL (przeciwko zniesieniu Senatu), lista PSL uzyskała w tym okręgu oficjalnie zaledwie 5% głosów i nie zdobyła żadnego mandatu⁴⁸. Mikołajczyk został posłem, lecz z listy państwowej (zwanej w późniejszych latach listą krajową). Tak zadziałał system fałszerstw i represji wobec działaczy i kandydatów PSL, z udziałem nawet wojska – opisanie tego znacznie przekracza ramy niniejszego tekstu.

Kreid jeszcze pod koniec 1946 roku „zszedł z linii strzału” i zatrudnił się w Szpitalu Okręgowym PCK przy ul. Unii Lubelskiej 1. Budynek szpitala został w czerwcu 1946 roku przejęty od Wojska Polskiego na potrzeby ewakuowanego z Niemiec szpitala jenieckiego, który wędrował przez pół Polski, m.in. przez Łódź, by na stałe ulokować się właśnie tam (obecnie mieści się w nim Szpital Kliniczny nr 1 Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego im. prof. Tadeusza Sokołowskiego). Kreid został 10 lutego 1947 roku intendentem, a od 1 grudnia 1947 do końca maja 1948 roku był wicedyrektorem administracyjnym szpitala. Zapewne zawdzięczał to pełnomocnikowi Zarządu Głównego PCK na Okręg Zachodnio-Pomorski, którym był wówczas jeszcze płk Jan Ciałowicz, wyższy oficer przedwojennego Wojska Polskiego i więzień Oflagu II C Woldenberg związany z AK⁴⁹. Nie bez znaczenia pewnie też był fakt, iż naczelnikiem Wydziału Zdrowia w Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie był wtedy Jan Dorożyński – brat Antoniego, kuzyn Eugeniusza, w Powstaniu Warszawskim lekarz naczelny batalionu AK „Zaremba”-„Piorun”.

⁴⁵ J. Wojciechowska, op. cit., s. 127.

⁴⁶ Ibidem, s. 111.

⁴⁷ A. Maciejowska, op. cit.

⁴⁸ J. Wojciechowska, op. cit., s. 114, 141.

⁴⁹ R. Gałąj-Dempniak, *Problemy Polskiego Czerwonego Krzyża na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947 (z perspektywy kadr)*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2021, t. 36, s. 227–247.

Nadal był członkiem Prezydium WRN. W stronnictwie przeszedł do bezpieczniejszej frakcji Lewica PSL, uformowanej po sfałszowanych wyborach i po rozbiciu kadr PSL. Przewodniczącym Lewicy PSL został cieszący się dużym autorytetem Józef Niećko – podczas okupacji przewodniczący Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego i Stronnictwa Ludowego „Roch” oraz polityczny zwierzchnik Batalionów Chłopskich. W lipcu 1947 roku Kreid został przewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Lewicy PSL, a w listopadzie prezesem Wojewódzkiego Zarządu Lewicy PSL⁵⁰. Dzięki tym manewrom ocalał i mógł zostać nawet prezesem Wojewódzkiego Zarządu całego PSL w Szczecinie. Od 1948 roku był także z urzędu członkiem Rady Naczelnej PSL⁵¹.

Od 1 czerwca 1948 roku Kreid pracował etatowo jako prezes WZ PSL. Działalność w stronnictwie wciągnęła go. Mimo iż w sprawy pomorskie swoim zwyczajem zaangażował się głęboko (np. w tygodniku „Chłopi i Państwo” opublikował programowy artykuł *Polskie morze*⁵²), wkrótce przyjął propozycję pracy dla stronnictwa w Warszawie. Leonarda Borkowicza w Szczecinie już wtedy nie było. Kreid brał jeszcze udział w rozmowach zjednoczeniowych pomiędzy SL i PSL w regionie⁵³, ale 1 stycznia 1950 roku zaczął pracę jako kierownik Wydziału Samorządowo-Administracyjnego w Naczelnym Komitecie Wykonawczym Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Jeszcze w tym samym roku został zastępcą kierownika Wydziału Organizacyjnego NKW ZSL, którego kierownikiem przed nim, w latach 1948–1949, był Gesing⁵⁴. Na Kongresie Jedności Ruchu Ludowego w listopadzie 1949 roku Kreid został wybrany członkiem Rady Naczelnej ZSL⁵⁵.

W Warszawie otrzymał mieszkanie w domu ZSL na Saskiej Kępie, przy ul. Styki 18. Nieopodal zamieszkał później Borkowicz – już jako emeryci spotykali się na spacerach, ale o czasach szczecińskich niemal nie rozmawiali.

Wkrótce Kreid przeszedł do pracy w administracji państwowej. Od 1 maja 1952 roku był wicedyrektorem Departamentu Podatków

⁵⁰ W. Burger, op. cit., s. 81–82.

⁵¹ *Słownik...*, op. cit., s. 207–208.

⁵² E. Kreid, *Polskie morze*, „Chłopi i Państwo” 1949, nr 26, s. 1–2.

⁵³ Był jednym z trzech przedstawicieli PSL w Wojewódzkiej Komisji Współdziałania w 1948 r. i w Wojewódzkiej Komisji Jedności w 1949 r. (W. Burger, op. cit., s. 97, 101).

⁵⁴ *Słownik...*, op. cit., s. 122.

⁵⁵ J. Wojciechowska, op. cit., s. 235.

Wiejskich w Zarządzie Centralnym Ministerstwa Finansów, a od 1 sierpnia 1955 roku zastępcą dyrektora Zarządu Podatków i Opłat MF. Cały czas zajmował się sprawami ważnymi dla ludowców, np. w 1956 roku jako członek Międzyresortowej Komisji przy Pełnomocniku Rządu pracował nad gleboznawczą klasyfikacją gruntów.

Łatwiej teraz było mu kontynuować naukę. Jeszcze mieszkając w Szczecinie, studiował na warszawskiej Akademii Nauk Politycznych, którą ukończył w 1949 roku. W dniu 11 marca 1955 roku ukończył studia zaoczne i otrzymał dyplom Wydziału Finansów Szkoły Głównej Planowania i Statystyki (obecnie Szkoła Główna Handlowa) z wynikiem bardzo dobrym. Pracę magisterską na temat ubezpieczeń pisał u prof. Witolda Warkały, twórcy polskiej szkoły prawa ubezpieczeniowego⁵⁶.

Po przejściu do pracy w administracji państwowej kontynuował działalność w ZSL. W 1956 roku przestał być członkiem Rady Naczelnej, ale tylko dlatego, że został na osiem lat wiceprezesem Głównej Komisji Rewizyjnej. W latach 1964–1973 był członkiem Naczelnego Komitetu ZSL.

O jego dalszej drodze zawodowej przesądził temat pracy magisterskiej. Po przejęciu władzy w PZPR przez Gomułkę w 1956 roku stanowisko dyrektora naczelnego Państwowego Zakładu Ubezpieczeń przypadło ZSL. Wprawdzie Kreid wspominał, że jego kandydaturę formalnie zgłosił ministrowi finansów prezes PSL⁵⁷, ale prawdopodobnie na ten pomysł wpadł sam nowy I sekretarz KC PZPR, którego stosunek do Kreida zmienił się latem 1951 roku. Wówczas, podczas urlopu w Krynicy Władysław Gomułka, w przededniu aresztowania przez UB, traktowany był przez swoich znajomych jak trędowaty. Na tym samym turnusie przebywali w sanatorium Kreidowie – i znaleźli się przy jednym stoliku z państwem Gomułkami. Możemy sobie wyobrazić, że Gomułka, pochodzący tak jak Kreid z Podkarpacia, zapamiętał młodego człowieka opowiadającego mu z zapałem o sprawach ubezpieczeń i w pięć lat później sam zaproponował go ludowcom do PZU...

W dniu 20 lutego 1957 roku Kreid został dyrektorem naczelnym Państwowego Zakładu Ubezpieczeń, początkowo jako p.o.⁵⁸ Musiał mieć

⁵⁶ Witold Warkało po wojnie ożenił się z uczestniczką Powstania Warszawskiego, sędzią Haliną Zwolińską ps. „Marta” (26 lipca 1911–5 stycznia 1998); PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/halina-zwolinska,52478.html> [dostęp: 18.07.2025]; Cmentarz Stare Powązki, kwatera 176, rząd 4, miejsce 38.

⁵⁷ W. Dzięcioł, op. cit.

⁵⁸ 25 maja 1959 roku premier powołał go ponownie na podstawie przepisów nowej

bardzo mocną pozycję, bo gdy w pierwszym dniu urzędowania zgłosili się do niego członkowie zakładowej egzekutywy PZPR, by ustalić z nim warunki współpracy, w tym m.in. uzgadnianie nominacji na stanowiska kierownicze, odpowiedział im: „Wykluczone, to nie ze mną!”. Działacze partyjni nie odpuścili. „Dwa lata kopali dołki pode mną. Pisali skargi. Wreszcie zwołali zebranie partyjne w dniu, kiedy wyjechałem w teren. Przygotowali krytykę generalną na naczelnego dyrektora. Gdy przybyłem w trakcie zebrania, zapanowała konsternacja. Referent skrócił swoje wystąpienie z oskarżeniami. Dyskusja nie kleiła się...” – tak Kreid wspominał, jak rozbił zebranie partyjne PZPR⁵⁹.

Dyrektorem naczelnym Państwowego Zakładu Ubezpieczeń był do 31 lipca 1972 roku⁶⁰. W tym samym czasie (1959–1972) był też przewodniczącym Rady Ubezpieczeniowej, która miała spore kompetencje w zakresie gospodarki finansowej PZU, choć nie była samodzielna: jej uchwały podlegały zatwierdzeniu przez Ministra Finansów.

Kreid stworzył z PZU, który zastał w fatalnym stanie, nowoczesny powszechny zakład ubezpieczeniowy, na ile to było możliwe w warunkach PRL. Ograniczenia wynikające z ustroju miały jednak dla reformy PZU pewną zaletę: w gospodarce nakazowo-rozdziałowej Zakład był monopolistą. Kreid wprowadził m.in. ubezpieczenia komunikacyjne OC, NW i AC, rozszerzone ubezpieczenia życiowe oraz majątkowe na wsi i w mieście. Ubezpieczenia majątkowe podmiotów prywatnych przestały przy tym być obowiązkowe. Kreid znał jednak wieś, dlatego wprowadził powszechny obowiązkowy system ubezpieczeń rolnych.

Powstał fundusz prewencyjny PZU, zasilany niewielkimi odpisami ze składek i nadwyżkami finansowymi Zakładu. Działalność prewencyjna obejmowała zapobieganie pożarom, szkodom w uprawach rolnych i pogłowiu zwierząt oraz wypadkom. To wtedy znikły w polskich wsiach słomiane strzechy, a w miastach pojawiły się dziecięce ogródki ruchu drogowego. Kreid wspierał instalowanie na wsi telefonów, budowę remiz strażackich, wałów przeciwpowodziowych, zbiorników

ustawy z dnia 2 grudnia 1958 roku o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych („Dziennik Ustaw” 1958, nr 72, s. 890–893).

⁵⁹ W. Borsuk, *Z niedalekiej przeszłości. Wywiad z panem Eugeniuszem Kreidem*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1999, nr 3/4, s. 72–75.

⁶⁰ Pismo Prezesa Rady Ministrów z 3 lipca 1972 (archiwum rodzinne Piotra Kreida). Niektóre źródła wtórne podają, że Kreid był dyrektorem naczelnym PZU do 1973 r.

przeciwpożarowych i wodociągów. Z funduszu sfinansowano budowę niezapomnianego przejścia podziemnego pod Krakowskim Przedmieściem przy Uniwersytecie Warszawskim, zlikwidowanego w 2006 roku, gdy po remoncie ograniczono ruch kołowy na tej ulicy⁶¹.

Ubezpieczenia dobrowolne narastały lawinowo, dzięki umiejętnej promocji i akwizycji. W 1972 roku było ich już ponad trzy razy więcej niż ubezpieczeń obowiązkowych. Kreid był też inicjatorem elektronicznej automatyzacji pracy w PZU – w 1972 roku objęto nią już 25% ubezpieczeń rolnych. Zwiększył znacząco odsetek pracowników, zwłaszcza w kadrze kierowniczej, mających wyższe wykształcenie – poprzez politykę zatrudnienia, ale i wysyłanie podwładnych na studia. Dzięki niemu w 1970 roku na Wydziale Ekonomicznym Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu (obecnie Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego) ruszyły wyższe studia ubezpieczeniowe.

Na marginesie sprawozdania kadrowego z 1971 roku (gdy już 74% spośród 53 osób na stanowiskach kierowniczych Centrali PZU miało wyższe wykształcenie) nieznana ręka dopisała długopisem: PZPR – 23, ZSL – 5, SD – 0⁶². Okazało się, że to nie wystarczy. W 1972 roku Kreid okazał się dla PZPR za mało „swój” i musiał odejść z PZU. Miał wtedy niespełna 61 lat.

Jeszcze pracując w PZU, od 1 marca do końca lipca 1972 roku, Kreid prowadził zajęcia jako docent kontraktowy na założonych przez siebie studiach w WSI. Po przejściu na emeryturę trochę zwolnił. Od 1 sierpnia 1972 do końca września 1977 roku pracował w WSI jako starszy wykładowca na ćwierć etatu, a od 1 października 1977 roku do końca września 1988 roku na pół etatu.

Radom zawdzięcza mu też powstanie w 1979 roku na Wydziale Ekonomicznym WSI Instytutu Ubezpieczeń i Prewencji. Powołaniu Instytutu sprzeciwiało się Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Nauki, dopiero interwencja Kreida u profesora Henryka Jabłońskiego przesądziła sprawę i Instytut powstał.

Eugeniusz Kreid był praktykiem, nie naukowcem, ale ma na koncie m.in. opracowania *Podatek gruntowy i opłaty elektryfikacyjne*.

⁶¹ M. Szczęśniak, *Ubezpieczeniowiec – działacz z powołaniem – wspomnienia o Eugeniuszu Kreidzie*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2009, nr 1, s. 188–192.

⁶² *Sprawozdania kadrowe za lata 1968–1974*, jednostka 2/2390/0/9/363, Archiwum Akt Nowych, zespół Państwowy Zakład Ubezpieczeń w Warszawie, sygn. 2/2390/0.

Komentarz i teksty i Bibliografia zabezpieczenia społecznego rolników indywidualnych w Polsce 1945–1989 oraz broszurę *Co każdy rolnik powinien wiedzieć o podatku gruntowym*. Był także redaktorem jubileuszowego wydawnictwa *150 lat ubezpieczeń w Polsce*⁶³.

Po przejściu Kreida na emeryturę funkcje dyrektora naczelnego PZU i przewodniczącego Rady Ubezpieczeniowej rozdzielono. Przewodniczącym Rady Ubezpieczeniowej w latach 1973–1980 był Jan Dusza (3 marca 1912–13 listopada 1980) – podobnie jak Kreid, pochodzący z Podkarpacia uczestnik Powstania Warszawskiego ps. „Zielonka” i „Tamski”, tyle że jako członek Tymczasowego Kierownictwa Ruchu Ludowego i redaktor powstańczego pisma „Nowy Świat”. Dusza był członkiem Stronnictwa Ludowego „Roch”, Batalionów Chłopskich, PSL i ZSL⁶⁴. Po jego śmierci obradom Rady do 1984 roku przewodniczył członek Rady sędzia Jacek Cieślak. Kreid w latach 1973–1984 nie był już członkiem Rady Ubezpieczeniowej.

W 1985 roku Kreid, jako przedstawiciel Wojewódzkiej Rady Narodowej w Radomiu, został członkiem Rady Ubezpieczeniowej PZU na podstawie przepisów nowej ustawy z dnia 20 września 1984 roku o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych⁶⁵, odmiennie regulujących tryb powoływania członków Rady. Następnie – ponownie, po 13 latach przerwy – wybrano go przewodniczącym Rady Ubezpieczeniowej PZU. W nowym systemie Rada Ubezpieczeniowa miała trochę silniejszą pozycję: jej uchwały podlegały już tylko kontroli *a posteriori* Ministra Finansów. Kreid pełnił funkcję przewodniczącego do wyboru Rady nowej kadencji w 1989 roku. Od tego czasu nie uczestniczył w pracach Rady, która zresztą, w związku z przemianami społeczno-politycznymi w Polsce, działała już tylko rok⁶⁶.

⁶³ H. Dukalski, E. Kreid, J. Prorok, *Podatek gruntowy i opłaty elektryfikacyjne. Komentarz i teksty*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1958; *Bibliografia zabezpieczenia społecznego rolników indywidualnych w Polsce 1945–1989*, materiały zebrali E. Kreid et al., Instytut Polityki Społecznej, Uniwersytet Warszawski, Główna Biblioteka Pracy i Zabezpieczenia Społecznego, Warszawa 1991; E. Kreid, *Co każdy rolnik powinien wiedzieć o podatku gruntowym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1955; *150 lat ubezpieczeń w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Gospodarcze, t. 1, Warszawa 1958; t. 2, Warszawa 1960.

⁶⁴ *Słownik...*, op. cit., s. 102–103; PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/jan-dusza,9126.html> [dostęp: 18.07.2025].

⁶⁵ „Dziennik Ustaw” 1984, nr 45, s. 560–567.

⁶⁶ Archiwum Akt Nowych, zespół Państwowy Zakład Ubezpieczeń w Warszawie sygn. 2/2390/0.

Maria „Rysia” Kreid w latach pięćdziesiątych pracowała jako urzędniczka bankowa. W następnych latach walczyła z chorobą i wiele miesięcy spędziła w sanatoriach. Zmarła w Warszawie 28 grudnia 1983 roku.

Danuta Affeltowicz⁶⁷ urodziła się 3 kwietnia 1923 roku w Warszawie. W 1942 roku dostała pracę w Zarządzie Miejskim w m.st. Warszawie. Wtedy poznała Eugeniusza Kreida. W konspiracji służyła w Wojskowej Służbie Kobiet, ale po wybuchu Powstania Warszawskiego nie mogła dotrzeć do swojego oddziału. Mieszkała przy ul. Fabrycznej, więc została łączniczką sanitariuszką ps. „Sylwia” Zgrupowania AK „Kryśka” na Powiślu, następnie na Górnym Czerniakowie. 14 września została ranna na ul. Okrąg; wyszła z miasta z ludnością cywilną. Po wojnie zamieszkała w Zabrzu, wyszła za mąż za Stanisława Włodarczyka. W 1962 roku Włodarczykowie przeprowadzili się do Pionek, gdzie Danuta pracowała w Przedsiębiorstwie Budowlano-Montażowym „Organika” (od 1973 roku Przedsiębiorstwo Robót Montażowych „Chemomontaż”). Około 1967 roku dowiedziała się z gazety, że Eugeniusz Kreid pracuje w PZU. Zadzwoiła, odnowili znajomość. Kreid odwiedzał Włodarczyków w Pionkach, gdy jako dyrektor naczelny PZU wizytował Zakłady Tworzyw Sztucznych „Pronit” oraz gdy miał wykłady w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu. Stanisław Włodarczyk zmarł w 1980 roku.

Około 1985 roku Danuta i Eugeniusz postanowili się pobrać. Zamieszkali na Saskiej Kępie, a w 1999 roku przeprowadzili się do Domu Pomocy Społecznej „Kombatant” w Warszawie przy ul. Sterniczej 125. Jako małżeństwo kombatantów, dostali dwa pokoiki z kuchnią, łazienką i małym balkonem. Tam poznał ich w 2000 roku autor. Pan Eugeniusz niezwykle energicznie zabiegał o sprawy „Kombatanta”: remont dróg dojazdowych, odśnieżanie chodników i dokończenie budowy obelisku „Pamięci walczących o wolność i niepodległość Rzeczypospolitej w 50. rocznicę Sierpnia 1944 r.” na terenie ośrodka.

Zmarł w Warszawie 27 kwietnia 2008 roku. Spoczął obok Rysi na starym cmentarzu parafialnym w Józefowie⁶⁸. Tam, na zakupionej jeszcze przed wojną działce, Kreidowie mieli dom, nigdy niedokończony,

⁶⁷ PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/danuta-affeltowicz,1075.html> [dostęp: 18.07.2025]; Muzeum Powstania Warszawskiego, *Archiwum Historii Mówionej*, <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/bogdan-affeltowicz,112.html> [dostęp: 20.04.2025]; relacja Marty Szymańskiej.

⁶⁸ Cmentarz parafialny w Józefowie stary przy ul. Wawerskiej, kwatery B, rząd 11, grób 6.

gdyż w PRL nie można było posiadać dwóch mieszkań; jeździli do Józefowa głównie latem, ze względu na lokalny mikroklimat mający korzystny wpływ na zdrowie Rysi. Ich jedyny syn Jerzy zmarł 26 lutego 2012 roku⁶⁹.

Eugeniusz Kreid był odznaczony m.in. Krzyżem Oficerskim (1959) i Komandorskim (1964) Orderu Odrodzenia Polski, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi (1946 i 1955), Krzyżem Armii Krajowej (1970), Medalem Wojska (1970), Medalem za Warszawę 1939–1945 (1972), Medalem Zwycięstwa i Wolności 1945 (1972), Warszawskim Krzyżem Powstańczym (1995), Medalem 10-lecia Polski Ludowej (1955), Złotą Odznaką „Gryfa Pomorskiego” (1948), Złotą Odznaką „Za zasługi dla związku” Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych (1965), Brązowym Medalem „Za zasługi dla obronności kraju” (1966), Złotą Odznaką Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego (1969), Odznaką Grunwaldzką (1971), Orderem Sztandaru Pracy I klasy (1972), Medalem 30-lecia Polski Ludowej (1974), Złotą Odznaką „Za zasługi dla finansów PRL” (1975), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Odznaką „Za zasługi dla Kielecczyny” (1986), Medalem „Za zasługi dla Ruchu Ludowego” (1986), Medalem im. Kazimierza Pułaskiego za wybitne zasługi dla Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu (1986), Odznaką „Zasłużony dla Województwa Rzeszowskiego” (1988) i Złotą Odznaką Honorową Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (1988).

Danuta Kreid po śmierci Eugeniusza wróciła do rodziny. Zmarła w Pionkach 2 lutego 2015 roku, spoczywa na tamtejszym cmentarzu. Została odznaczona m.in. Warszawskim Krzyżem Powstańczym (1986), Medalem za Warszawę 1939–1945 (1995) i Odznaką Weterana Walk o Niepodległość (1995).

Autor dziękuje Piotrowi Kreidowi, wnukowi Eugeniusza Kreida, i Marcie Szymańskiej, wnuczce Danuty Kreid, oraz Markowi Zipperowi, synowi Jana Zippera.

Maciej Bialecki

⁶⁹ Cmentarz parafialny w Piasecznie, sektor V, rząd 2, nr 13.

Eugeniusz Kreid, 1933.

Źródło: Archiwum Piotra Kreida

Eugeniusz Kreid, 1945.

Źródło: Archiwum Piotra Kreida

Eugeniusz i Maria Kreid,
Krynica, 1951 r.

Źródło: Archiwum Piotra Kreida

Danuta Kreid z domu Affeltowicz.

Źródło: Archiwum Marty Szymańskiej

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Akt Nowych, zespół Państwowy Zakład Ubezpieczeń w Warszawie, sygn. 2/2390/0.
Archiwum Państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni, sygn. 93/682/0/-/811.
Archiwum rodzinne Marty Szymańskiej.
Archiwum rodzinne Piotra Kreida.
Archiwum zakładowe Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, sygn. W-38545.

Źródła drukowane, wspomnienia

- „Dziennik Ustaw” 1958, nr 72, s. 890–893.
„Dziennik Ustaw” 1984, nr 45, s. 560–567.
Borsuk Wojciech, *Z niedalekiej przeszłości. Wywiad z panem Eugeniuszem Kreidem*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1999, nr 3/4, s. 72–75.
Dunwill William, *Trzy kolory mojego życia*, Żydowski Instytut Historyczny IN-B, Warszawa 2000.
Dzięcioł Wojciech, „Dobrze pełniłem służbę, darmo pieniędzy nie brałem...”. *Rozmowa z Eugeniuszem Kreidem, Dyrektorem Naczelnym Państwowego Zakładu Ubezpieczeń w latach 1957–1972*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2002, nr 7–8, s. 80–83.
Maciejowska Alicja, *Odchodzę z życia*, „Odra” 1996, t. 36, nr 12, s. 8–17.
Zaremba Piotr, *Wspomnienia prezydenta Szczecina 1945–1950*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1980.

Prasa

- „Chłopi i Państwo” 1948, nr 35; 1949, nr 26.
„Warschauer Zeitung” 1943, nr 253.

Opracowania

- Aparat Bezpieczeństwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956. Organizacja – ludzie – działalność*, red. M. Semczyszyn, Z. Stanuch, Instytut Pamięci Narodowej, Szczecin 2021.
Białecki Maciej, *Dorożyńscy*, „Powstaniec Warszawski. Biuletyn Informacyjny Związku Powstańców Warszawskich” 2020, t. 28, nr 3, s. 60–76.

- Bialecki Maciej, *Powstańcy warszawscy – twórcy lokalnych elit Ziemi Odzyskanych na przykładzie Szczecina*, [w:] *Dziś idę walczyć, Mamo... 78. rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego*, red. B. Michalec, T. Skoczek, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości, Warszawa 2022, s. 101–124.
- Burger Wiesław, *Ruch ludowy na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1970*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1978.
- Gałąj-Dempniak Renata, *Problemy Polskiego Czerwonego Krzyża na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947 (z perspektywy kadr)*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2021, t. 36, s. 227–247.
- Gąsiewski Włodzimierz, *Schönanger – Orlów (kolonia niemiecka Nowe Pławo 1783–1945) Pławo i Wola Pławska (wsie królewskie) ze słownikiem biograficznym mieszkańców oraz z Metrykami Józefińskimi z 1787 r. i mapami katastralnymi z 1850 r.*, Studio Wizualne Mielec, Mielec 2024.
- Kozłowski Kazimierz, *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945–1955*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa–Szczecin 2000.
- Łach Stanisław, *Represje władz wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1947*, „Słupskie Studia Historyczne” 2001, nr 9, s. 177–196.
- Rembacka Katarzyna, „...winnych oddam pod sąd polowy”. *Relacje pomiędzy polską administracją publiczną a aparatem bezpieczeństwa na Pomorzu Zachodnim w 1945 r.*, [w:] *Aparat Bezpieczeństwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1956. Organizacja – ludzie – działalność*, red. M. Semczyszyn, Z. Stanuch, Instytut Pamięci Narodowej, Szczecin 2021, s. 85–110.
- Rembacka Katarzyna, *Komunista na peryferiach władzy. Historia Leonarda Borkowicza (1912–1989)*, Instytut Pamięci Narodowej, Szczecin–Warszawa 2020.
- Ryś Małgorzata, *Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim w 1945 roku*, „Zeszyty Wiejskie” 2003, t. 7, s. 175–194.
- Ryś Małgorzata, *Stronnictwo Ludowe na Pomorzu Zachodnim wiosną i latem 1945 roku*, „Słupskie Studia Historyczne” 1997, nr 5, s. 177–200.
- Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego. Makieta*, red. J. Dancygier et al., Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1989.

- Szcześniak Marian, *Ubezpieczeniowiec – działacz z powołaniem – wspomnienia o Eugeniuszu Kreidzie*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2009, nr 1, s. 188–192.
- Wierzchowska Aleksandra, *Urząd Wojewódzki w Szczecinie w „akcji przygotowawczej” przed referendum i wyborami do Sejmu Ustawodawczego*, [w:] *Wybory i referenda w PRL*, red. S. Ligarski, M. Siedziako, Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Szczecinie, Szczecin 2014, s. 69–92.
- Wojciechowska Jadwiga, *Ruch ludowy na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1949*, Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy, Koszalin 1977.
- Wroniszewski Józef, *IV Obwód Armii Krajowej Ochota Okręg Warszawa*, LAM, Warszawa 1997.
- Wroniszewski Józef, *Ochota 1939–1945*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1976.

Źródła internetowe

- Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa, *Biuletyn Informacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej*, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/70689> [dostęp: 18.07.2025].
- Encyklopedia Pomorza Zachodniego*, <https://pomeranica.pl/wiki/Warzymice> [dostęp: 18.07.2025].
- Jan Zipper*, <https://kolekcja.galeriabielska.pl/pl/artysci/1630/jan-zipper> [dostęp: 6.07.2025].
- Muzeum Powstania Warszawskiego, *Archiwum Historii Mówionej*, <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/bogdan-affeltowicz,112.html> [dostęp: 20.04.2025].
- Muzeum Powstania Warszawskiego, *Powstańcze Biogramy* (dalej: PB), <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/jozef-bekasiak,2559.html> [dostęp: 18.07.2025].
- PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/danuta-affeltowicz,1075.html> [dostęp: 18.07.2025].
- PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/eugeniusz-kreid,24436.html> [dostęp: 18.07.2025].
- PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/mieczyslaw-sokolowski,41501.html> [dostęp: 18.07.2025].
- PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/michal-golanski,14426.html> [dostęp: 18.07.2025].

PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/jan-dusza,9126.html> [dostęp: 18.07.2025].

PB, <https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/halina-zwolin-ska,52478.html> [dostęp: 18.07.2025].

Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. St. Konarskiego (Typu humanistycznego) w Mielcu za rok szkolny 1931/32, s. 69–71. Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa, <https://pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication/1719/edition/1618?language=pl> [dostęp: 18.07.2025].

Verein für Computergenealogie, <https://gedbas.de/> [dostęp: 18.07.2025].

Witek Józef, *Encyklopedia miasta Mielca*, <https://encyklopedia.mielec.pl/?p=4119> [dostęp: 18.07.2025].

Witek Józef, *Encyklopedia miasta Mielca*, <https://encyklopedia.mielec.pl/?p=4092> [dostęp: 18.07.2025].

Eugeniusz Kreid (1911–2008) – Warsaw Insurgent, activist of the Polish People’s movement, organizer of administration in the Recovered Territories and Director-General of PZU

Keywords

Eugeniusz Kreid, Warsaw Uprising, Kaliska Redoubt, Western Pomerania, Polish People’s movement, State Insurance Company (PZU), Danuta Affeltowicz

Abstract

Eugeniusz Kreid (1911–2008) worked before the war in the local governments of Mielec, Gdynia, and Warsaw. He took part in the Warsaw Uprising in the Ochota district as a defender of the Kaliska Redoubt. In 1945 he went to the Recovered Territories, where he was a close collaborator of Szczecin voivode Leonard Borkowicz. In Szczecin he was an activist of the People’s Party and the Polish People’s Party; he took part in Stanisław Mikołajczyk’s election campaign for the Legislative Sejm. From 1950 he was an activist of the United People’s Party in Warsaw. From 1957 to 1972 he served as Director-General of the State Insurance Company (PZU), where he distinguished himself as a reformer of Poland’s insurance system. The article also reconstructs the profiles of Warsaw Uprising participants Danuta Affeltowicz and Jan Dusza.